

УДК 331.556.4

Заяць Р. М.,
romik2011@email.ua, ORCID ID: 0009-0006-4434-0295,
здобувач, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Анотація. У дослідженні привернуто увагу до проблематики активізації міграційних процесів в Україні в умовах війни та євроінтеграції. Активізація зовнішньої міграції у тих чи інших її формах і проявах стала характерною для України й у превоєнний часовий період; особливо негативними слід вважати як інтенсивність (значні обсяги та їх пришвидшення), так і негативні структурні характеристики міграції, коли зростають обсяги та збільшується частка міграції молоді, спеціалізованих фахівців, інтелектуально-кадрового ресурсу тощо. Метою статті є визначення інструментів регулювання міграційних процесів в умовах поглиблення євроінтеграції України. Показано й доведено, що системний підхід до дослідження міграційної політики країни, зокрема України під час її євроінтеграційних прагнень, потребує використання адекватної методики та методичного інструментарію, а саме: маркетингу відносно регулювання міграційних процесів населення. Визначено інструменти регулювання міжнародної міграції в Україні, зокрема за напрямками переважання міграційних потоків; за призначенням демографічної структури в світлі оптимізації відтворення соціально-демографічного потенціалу країни; за характером планування та специфікою соціально-економічного розвитку країни. Вказано на головні суб'єкти формування й реалізації політики регулювання міжнародних міграційних процесів під час європейської інтеграції України. Узагальнено їх провідні функції та завдання. Зроблено висновки, що критично високі обсяги як зовнішньої, так і внутрішньої міграції в Україні в умовах війни є у тому числі свідченням недостатньо ефективною міграційної політики в країні. Вказано на основні недоліки такої політики, зокрема: несформованість єдиної цілісної системи інституційного забезпечення планування міграційної політики; неврахування особливостей міграційних процесів та пов'язаних із ними проблем в окремих регіонах та у специфічних соціально-демографічних групах; відсутність програмування міграційної політики на центральному, регіональному та місцевому рівні та ін.

Ключові слова: міжнародні відносини, євроінтеграція, державне регулювання, міграційна політика, міграційні процеси, міжнародна міграція, маркетингові інструменти.

Zayats R. M.,
romik2011@email.ua, ORCID ID: 0009-0006-4434-0295,
Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

INSTRUMENTS FOR REGULATING MIGRATION PROCESSES IN THE CONDITIONS OF DEEPENING EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Abstract. The study draws attention to the problem of activation of migration processes in Ukraine in the conditions of war and European integration. Although the intensification of external migration, in one or another of its forms and manifestations, became characteristic of Ukraine in the pre-war time period, both the intensity (significant volumes and their acceleration) and the negative structural characteristics of migration, when the volumes grow, should be considered especially negative and the share of migration of young people, specialized specialists, intellectual and personnel resources, etc., is increasing. The purpose of the article is to determine the tools for regulating migration processes in the conditions of deepening the European integration of Ukraine. It is shown and proven that a systematic approach to the study of the migration policy of the country, in particular of Ukraine during its European integration aspirations, requires the use of adequate methods and methodical tools, namely marketing in relation to the regulation of population migration processes. The instruments of regulation of international migration in Ukraine have been determined, in particular, according to the directions of the predominance of migration flows; according to the purpose of the demographic structure in the light of optimizing the reproduction of the socio-demographic potential of the country; by the nature of planning and the specifics of the country's socio-economic development. The main subjects of the formation and implementation of the policy of regulation of international migration processes during the European integration of Ukraine are indicated. Their leading functions and tasks are summarized. It was concluded that the critically high volumes of both external and internal migration in Ukraine during the war are evidence of insufficiently effective migration policy in the country. The main shortcomings of such a policy are pointed out, in particular, the failure to

form a single integrated system of institutional support for migration policy planning; failure to take into account the peculiarities of migration processes and related problems in certain regions and in specific socio-demographic groups; lack of migration policy programming at the central, regional and local levels, etc.

Keywords: international relations, European integration, state regulation, migration policy, migration processes, international migration, marketing tools.

JEL Classification: F02, F22, O15, R23

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-76-16>

Постановка проблеми. Війна, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, стала новим екзистенційним викликом для України, соціально-економічна система якої й до того не характеризувалася високим рівнем стійкості і стабільності, що, власне, слугувало достатньо потужним чинником виштовхування населення за кордон. У тій чи іншій мірі (освітня мобільність, зовнішні трудові міграційні процеси, бажання подорожувати, прожити певний час за кордоном тощо) обсяги та інтенсивність зовнішніх міграційних процесів за останні 20-30 років були достатньо високими.

Навіть до повномасштабного воєнного вторгнення близько 10-15 % українського населення постійно брала участь у зовнішніх міграційних процесах, причини цього – низький рівень економічного розвитку країни, відсутність достатньої чисельності якісних конкурентоспроможних робочих місць, а також недостатній рівень соціальної захищеності населення, що спостерігалось на тлі високого рівня соціальної вразливості достатньо широкого спектра громадян.

Адже під час війни зовнішня міграційна активність населення України зросла в рази, це логічно та очевидно, коли люди бояться за своє життя і здоров'я, втратили домівки, місця проживання і праці і т. п.

Україна повинна не тільки встояти в умовах війни, але й перемогти та отримати для себе чи не найбільшу за важливістю перемогу у вигляді вступу до Європейського Союзу та НАТО. Однак ця ціль містить в собі додаткові виклики і загрози. Головно йдеться про те, що євроінтеграція передбачає усунення будь-яких бар'єрів для переміщення людей. Після вступу до ЄС одна зі загроз подальшого розвитку країни безпосередньо стосується виїзду значної чисельності наших громадян за кордон, причому стаціонарно.

Відтак актуалізувалися завдання обґрунтування умов і засад формування та впровадження нових дієвих й ефективних інструментів державної політики регулювання міграційних процесів як натеper у середовищі повномасштабної війни та її критично негативних наслідків, так і після європейської інтеграції України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості перебігу, а також специфіка застосування тих чи інших інструментів й засобів публічної політики впливу на міграційні тренди аналізуються у дослідженнях Дж. Аньяну та Е. Ерхиджакпора [1, с. 51-91], Дж. Дюрана, С. Массея та

Р. Зентено [2, с. 107-127], О. Мульської та І. Бараняка [3, с. 119-136]. Чинники і причини активізації міграційних процесів в Україні на її новітньому етапі поступу, соціальні та економічні наслідки міграції, її передумови достатньо комплексно вивчено у працях О. Махонюка, О. Мульської, О. Левицької [4, с. 128-133; 10, с. 426], В. Геєця [5, с. 7-22] та інших науковців. Конкретні засоби державного регулювання міграційних процесів, використання їхнього потенціалу системно висвітлені у дослідженнях Е. Лібанової [6, с. 313-328], Т. Васильціва, О. Іляш, Р. Лупака [7; 9, с. 50-58], Н. Омати [8, с. 1281-1297] та ін.

Однак, попри значну кількість наукових досліджень, присвячених проблематиці міграційних процесів, а також формуванню та реалізації державної міграційної політики, необхідно зазначити, що питання регулювання міграційних процесів в умовах таких екзистенційних викликів, як повномасштабна війна, залишаються все ще недостатньо вивченими у науковому дискурсі.

Постановка завдання. Метою статті є визначення інструментів регулювання міграційних процесів в умовах поглиблення євроінтеграції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системний підхід до дослідження міграційної політики країни, зокрема України під час її євроінтеграційних прагнень, потребує використання адекватної методики та методичного інструментарію. Найбільш повно системні вимоги розкриті в методології маркетингу регулювання міграційних процесів населення. Традиційно стосовно усіх сфер економіки маркетингове дослідження як напрям наукового дослідження полягає в систематичному зборі, відображенні та аналізі фактографічної інформації щодо потреб, думок, суджень, мотивацій, відносин, поведінки окремих осіб та організацій.

Орієнтація концепції маркетингу на системний підхід забезпечує синхронну координацію та функціонування всіх видів діяльності, пов'язаних із наданням послуг, обумовлених міграційною активністю населення. В результаті маркетингових дій здійснюється інформаційне забезпечення потреб всіх суб'єктів регулювання міграційних процесів, досягається повніше узгодження попиту та пропозиції як результат зворотного зв'язку в цій складній ринковій системі. Перелік напрямів регулювання міжнародних міграційних процесів, на які розповсюджується маркетингова діяльність, включає: аналіз впливу різних факторів: соціально-демографічних, міграційних, соціально-економічних,

виробничо-фінансових, інвестиційних, природно-ресурсних, інституціональних тощо, на формування попиту і пропозиції послуг у міграційній сфері; визначення тенденцій змін міграційної активності населення на регіональному та локальних ринках (перш за все праці); дослідження структури, географії, місткості, кон'юнктури регіонального та локальних ринків праці; дослідження соціально-економічних особливостей регіональної зайнятості мігрантів; визначення обсягів підготовки та перепідготовки кадрів, пошук та обґрунтування доцільності застосування альтернативних джерел їх фінансування, вибір шляхів стимулювання зайнятості, розвитку самозайнятості, сприяння працевлаштуванню мігрантів; прогнози розвитку зайнятості мігрантів на ринку праці різних ієрархічних рівнів – регіональних, локальних тощо.

Системний підхід до маркетингової діяльності у сфері міграційних процесів розширює межі дослідження ринку праці, оскільки дозволяє розглядати будь-яку міжнародну міграційну ситуацію як об'єкт ринкових взаємодій із притаманним йому широким спектром внутрішніх і зовнішніх причинно-наслідкових зв'язків. З цією метою маркетингові дослідження використовують різноманітні методи, зокрема: економіко-статистичного аналізу, лінійного програмування, економіко-математичного моделювання, експертних оцінок, соціологічних досліджень, факторного аналізу тощо.

За глибиною розкриття сутності досліджуваного об'єкта маркетингові дослідження поділяються на розвідувальні, описові, експериментальні, інноваційні. В частині регулювання міжнародних міграційних процесів така типізація існує та конкретизується наступним чином. Розвідувальний тип маркетингу має місце при поглибленому вивченні регіональних міграційних систем. Зокрема, формування сегментаційної моделі ринку праці мігрантів передбачає дослідження за допомогою методів маркетингу різних її сегментів – первинного, вторинного, внутрішнього, зовнішнього офіційного та неофіційного ринків праці. Проведення розвідувальних маркетингових досліджень дає можливість виявляти основні контури раніше не відомих сегментів ринку і приступати до поглибленого їх аналізу.

Описові маркетингові дослідження мають місце при систематичному описі кількісно-якісних показників стану міжнародної міграційної ситуації. Як правило, на цьому етапі узагальнюються статистичні дані та проводиться аналітична оцінка її стану в умовах конкретного територіального утворення. Таку роботу частково здійснюють органи державного управління, державна служба зайнятості при складанні аналітично-статистичних збірників та експрес-інформаційних оглядів стану ринку праці мігрантів. Наведена в них інформація характеризує обсяги ринку праці, результати обстежень домашніх господарств із питань економічної активності населення, рух робочої сили, вимушену неповну зайнятість, показники кількості зайнятих та безробітних громадян, наявність вільних робочих місць та вакантних посад, заходи щодо

сприяння зайнятості населення та соціального захисту безробітних тощо.

Експериментальні маркетингові дослідження направлені на вивчення причинно-наслідкових зв'язків, які існують у сфері зайнятості та ринку праці. Зокрема, досліджується вплив на попит та пропозицію, на регіональну міграційну активність соціально-демографічних, міграційних, виробничо-фінансових, соціально-економічних, інвестиційних, ресурсних, інституціональних факторів. Ефективність маркетингових досліджень залежить від систематичності їх проведення, вибраного переліку індикаторів (показників), технології (методичного інструментарію) збору, узагальнення, обробки та аналізу досліджуваних параметрів. На даному етапі інформаційну базу складають статистичні та соціологічні дані, використовуються інструментарій економіко-статистичного, економіко-математичного, імітаційного моделювання, теорія ігор, соціологічні опитування тощо.

У здійсненні маркетингових досліджень провідна роль належить соціально-економічному моніторингу як ефективному інструменту науково-методичного забезпечення регіонального менеджменту. Його мета – своєчасне надання об'єктивної інформації про особливості протікання міграційних процесів у різних сферах економіки та видах людської діяльності.

На основі моніторингу міграційних процесів державні органи влади мають змогу оцінити стан та виявити територіальні особливості міграційних процесів, прогнозувати появу та розвиток деструктивних явищ у міграційній сфері.

Близькими до експериментального маркетингу регулювання міжнародних процесів є інноваційні маркетингові дослідження. На основі знань про причинно-наслідкові зв'язки між основними соціально-економічними параметрами міграційної активності населення та ринку праці процес дослідження породжує нові форми, методи і напрями ефективної організації маркетингу в суміжних по відношенню до досліджуваної сферах. Так, вирішення проблеми сімейного безробіття на локальних депресивних ринках праці, крім надання додаткової соціальної допомоги окремим категоріям безробітних, потребує досліджень альтернативних шляхів їх працевлаштування, зокрема напрямів трудової еміграції на квотній основі, точкових зон малого та середнього бізнесу, організації самозайнятості тощо.

Експериментальні маркетингові дослідження, направлені на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, стосуються вивчення практично всіх аспектів регулювання міжнародних міграційних процесів.

Глобалізація стимулює міграцію осіб, які володіють найбільш високим інтелектуально-трудовим потенціалом, особливо молоді. Тому управління міграцією повинне також спрямовуватися на найбільш мобільні верстви населення. У контексті цього пріоритетні інструменти управління міжнародними міграційними процесами під час активної європейської інтеграції України можна

конкретизувати за певною схемою, а саме: щодо збереження, відтворення та нарощування інтелектуально-трудового потенціалу (рис. 1) за напрямом переважання міграційних потоків; за призначенням демографічної структури в світлі оптимізації

відтворення соціально-демографічного потенціалу країни; за характером планування території та регіональною специфікою.

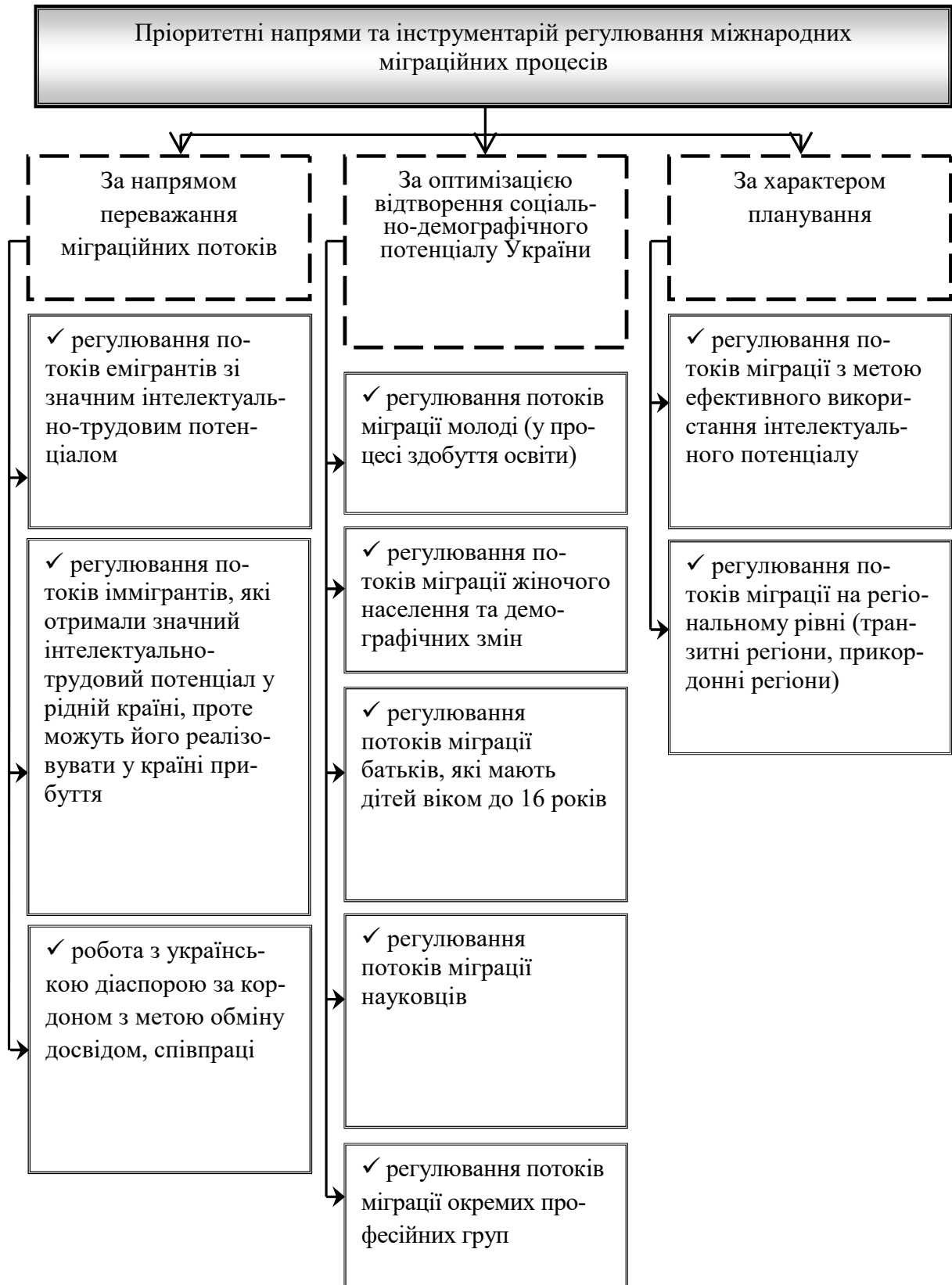

Рис. 1. Пріоритетні напрями та інструменти регулювання міжнародних міграційних процесів у контексті євроінтеграції України

Джерело: розроблено автором

Інструменти управління міжнародними міграційними процесами в контексті ефективного використання інтелектуально-трудоного потенціалу включають методи прямого і непрямого впливу. До методів прямого впливу належать міграційні квоти, ценові умови в'їзду до країни та виїзду з неї. Методи непрямого впливу спрямовуються на створення відповідних умов з метою досягнення стратегічних завдань управління міграцією. Наприклад, це можуть бути цільові програми навчання іноземних громадян за кошти державного бюджету, які витримали конкурс і погоджуються певний час після закінчення навчання працювати в країні.

Це стимулюватиме до накопичення інтелектуально-трудоного потенціалу держави через імміграцію осіб із високим його рівнем.

Дуже важливо, щоб у реалізації заходів при управлінні міграційними процесами в контексті їх впливу на інтелектуально-трудогий потенціал України існувала тісна співпраця органів державної влади, що володіють компетенціями в міграційній сфері, з Міністерством освіти та науки України, Національною академією наук України та їх регіональними представництвами.

Дані структури повинні відстоювати позиції: збільшення фінансування науки та освіти, зокрема в частині науково-дослідних робіт, створення сприятливих умов співпраці науковців та освітян, налагодження міжнародних контактів, участі у міжнародних програмах із співфінансуванням міжнародних організацій, розроблення цільових програм тощо; постійного моніторингу, повного статистичного обліку міграційних потоків працівників наукової та освітньої сфер з метою простеження тенденцій у взаємозв'язку з факторами, що спричиняють такі переміщення; формування світогляду престижу праці у вітчизняних наукових та освітніх установах.

Отже, масові неконтрольовані міграції, які сьогодні є характерними для України, суттєво впливають на інтелектуально-трудогий потенціал країни. Так, еміграція громадян, які володіють значним інтелектуальним потенціалом за кордон з метою подальшого працевлаштування, є вкрай негативною та у довгостроковій перспективі може стати відчутною загрозою втрати національної еліти та становлення в країні економіки знань. Тому за такої ситуації регулювання міжнародних міграційних процесів під час європейської інтеграції України у значній мірі повинне бути спрямоване на створення умов, які б сприяли збереженню, відтворенню та нарощуванню інтелектуально-трудоного потенціалу з метою його подальшого ефективного використання для соціально-економічного розвитку нашої країни.

Вважаємо, що регулювання міжнародних міграційних процесів має бути процесом чітко спланованим. Для цього слід розробити Стратегію, а також Програму регулювання міграційних процесів в Україні. Водночас для забезпечення єдності і єдиної стратегічної лінії міграційної політики важливо, аби в області була прийнята Концепція регулювання міграційних процесів.

Концепція має визначати мету, засадничі принципи, актуальні цілі й завдання, а також стратегічні напрями і механізми реалізації міграційної політики в Україні.

Реалізація Концепції має сприяти вирішенню найгостріших проблем, пов'язаних із міграцією населення, забезпечити ефективне державне регулювання міграційних процесів в Україні в умовах війни та під час повномасштабної європейської інтеграції країни.

Політика регулювання міжнародних міграційних процесів базується на таких принципах: верховенство права; врахування і дотримання загальноприйнятих міжнародних стандартів, нормативно-правових актів, а також рекомендацій міжнародних організацій; гарантія й захист основних прав і свобод людини; неприпустимість будь-яких форм дискримінації; повага до особи мігранта, врахування його потреб; диференційований підхід до регулювання міграційних потоків залежно від соціально-демографічних і професійно-кваліфікаційних характеристик суб'єктів міграційних процесів; узгодженість, взаємодія міграційної політики з іншими сферами державного управління; партнерство, координація і співробітництво всіх гілок влади на державному, регіональному та місцевому рівнях; залучення неурядових організацій, наукових кіл до вирішення актуальних проблем, пов'язаних із міграцією, розвиток інститутів соціального партнерства і громадянського суспільства; співпраця й координація діяльності з іншими країнами, міжнародними організаціями та інтеграційними утвореннями щодо вирішення актуальних міграційних проблем; гнучкість – здатність державної політики змінювати тактичні заходи відповідно до ситуації, які виникають у внутрішньому і глобальному просторі, рекомендацій міжнародних інститутів, а також уміння адекватно реагувати на нові виклики і проблеми, пов'язані з внутрішніми та зовнішніми процесами; наукова обґрунтованість заходів міграційної політики.

Метою політики регулювання міжнародних міграційних процесів доцільно визначити: оптимізацію міграційних та пов'язаних із ними процесів, явищ, що сприятиме соціально-економічному і демографічному розвитку України, захисту та реалізації її соціально-економічних та гуманітарно-демографічних інтересів.

За напрямами регулюючого впливу політика регулювання міжнародних міграційних процесів поділяється на зовнішню і внутрішню. Ключові питання зовнішньої політики стосуються імміграції, еміграції й транзиту. Об'єктами регулювання внутрішньої політики є міграційні переміщення населення в межах країни. Сюди також належать проблеми, пов'язані з до- та післяміграційними процесами, що включають: адаптацію, інтеграцію мігрантів та ВПО у соціум, що їх приймає; ре-еміграцію та реінтеграцію; чинники, що спричинюють міграцію.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Вітчизняна політика регулювання міжнародних міграційних процесів

реалізується через Державну міграційну службу України. Разом із тим, оскільки питання міграції як залежать від, так і визначаються параметрами соціально-економічного розвитку країни, головним суб'єктом планування та реалізації міграційної політики є центральні органи законодавчої і виконавчої влади, зокрема Кабінет Міністрів України та профільні міністерства уряду. Критично високі обсяги як зовнішньої, так і внутрішньої міграції в Україні в умовах війни є у тому числі свідченням недостатньо ефективної міграційної політики в країні. Зокрема, її головними недоліками залишаються: несформованість єдиної цілісної системи інституційного забезпечення планування міграційної політики, зокрема йдеться про її недостатнє поширення на різні рівні державного управління й регулювання, неврахування особливостей міграційних процесів та пов'язаних із ними проблем в окремих регіонах та у специфічних соціально-демографічних групах; відсутність програмування міграційної політики на центральному, регіональному та місцевому рівні; на регіональному рівні не утворено повноцінної ефективної організаційної системи регулювання міграційних процесів; на регіональному рівні не сформовано систему якісного комплексного моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення обліку й аналізу обсягів, рівня та структурно-динамічних характеристик міграції; на сьогодні в належній мірі не налагоджено роботу з реалізації спільних міждержавних, освітніх, науково-дослідних та бізнес-проектів, у т. ч. орієнтованих на зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної системи освіти і науки, розвиток нових, зокрема "мобільних", видів освіти та економічної діяльності; відсутність достатніх стимулів для економічної активності працездатного населення; не повною мірою ведеться діяльність щодо формування та розвитку елементів інституційної інфраструктури регулювання міжнародних міграційних процесів; функціонування ринку міграційних послуг, використання фінансових ресурсів мігрантів, транскордонної співпраці зі врегулювання міграційних процесів.

Подальші наукові дослідження в цій сфері доцільно спрямувати на ідентифікацію каузальних зв'язків параметрів соціально-економічного розвитку України та інтенсивності зовнішніх міграційних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anyanwu J., Erhijakpor E. Do remittances affect poverty in Africa? *African Development Review*. 2010. 22(1). 51-91.
2. Durand J., Massey S., Zenteno R. Mexican Immigration in the United States. *Latin American Research Review*. 2001. 36(1). 107-127.
3. Mulska O., Baranyak I. Formation of the forecasting model for Ukrainian-German migration system. *Economy and forecasting*. 2019. Vol. 2. Pp. 119-136.
4. Махонюк О. В., Мульська О. П. Аналіз діяльності суб'єктів ринку міграційних послуг в

Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* : збірник наукових праць. 2018. Вип. №5 (133). С. 128-133.

5. Геєць В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7-22.

6. Libanova E. Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*. 2019. 12(1). Pp. 313-328.

7. Васильців Т. Г., Іляш О. І., Лупак Р. Л. Проблеми та засоби конвергенції соціальної безпеки в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2018. №12 (491). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemi-ta-zasobikonvergentsiyi-sotsialnoyi-bezpeki-v-ukrayini-ta-es>.

8. Omata N. The Complexity of Refugees' Return Decision-Making in a Protracted Exile: Beyond the Home-Coming Model and Durable Solutions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2013. 39 (8). 1281-1297.

9. Vasylytsiv T., Lupak R., Kunytska-Iliash M. Social Security of Ukraine and the EU: aspects of convergence and improvement of migration policy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. № 5 (4). P. 50-58.

10. Mulska O., Levytska O., Panchenko V., Kohut M., Vasylytsiv T. Causality of external population migration intensity and regional socio-economic development of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2020. № 18 (3). P. 426.

REFERENCES

1. Anyanwu J. and Erhijakpor E. (2010), Do remittances affect poverty in Africa? *African Development Review*, no 22 (1), pp. 51-91.

2. Durand J., Massey S. and Zenteno R. (2001), Mexican Immigration in the United States, *Latin American Research Review*, no 36 (1), pp. 107-127.

3. Mulska O. and Baranyak I. (2019), Formation of the forecasting model for Ukrainian-German migration system, *Economy and forecasting*, no 2, pp. 119-136.

4. Makhoniuk, O. V. and Mul'ska, O. P. (2018), Analiz diial'nosti sub'iektiv rynku mihratsijnykh posluh v Ukraini, *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy* : zbirnyk naukovykh prats', vyp. №5 (133), s. 128-133.

5. Heiets', V. M. (2016), Ekonomika Ukrainy: kliuchovi problemy i perspektyvy, *Ekonomika i prohnozuvannia*, № 1, s. 7-22.

6. Libanova E. (2019), Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact, *Economics and Sociology*, no 12(1), pp. 313-328.

7. Vasylytsiv, T. H. Iliash, O. I. and Lupak, R. L. (2018), Problemy ta zasoby konverhentsii sotsial'noi bezpeky v Ukraini ta YeS, *Biznes Inform*, №12 (491), available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemi-ta-zasobikonvergentsiyi-sotsialnoyi-bezpeki-v-ukrayini-ta-es>.

8. Omata N. (2013), The Complexity of Refugees' Return Decision-Making in a Protracted Exile: Beyond the Home-Coming Model and Durable

Solutions, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, no 39 (8), pp. 1281-1297.

9. Vasylytsiv T., Lupak R. and Kuniyska-Iliash M. (2019), Social Security of Ukraine and the EU: aspects of convergence and improvement of migration policy, *Baltic Journal of Economic Studies*, no. 5 (4), pp. 50-58.

10. Mulska O., Levytska O., Panchenko V., Kohut M., Vasylytsiv T. (2020), Causality of external

population migration intensity and regional socio-economic development of Ukraine, *Problems and Perspectives in Management*, no. 18 (3), pp. 426.

Стаття надійшла до редакції 15 грудня 2023 року